

**Lieksan peruskoulujen ja lukion
tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma**

2021-2023

Hyväksytty hyvinvointilautakunnassa 7.9.2021

28.9.2021

Sisällys

1. Johdanto.....	3
2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö.....	4
3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet.....	5
3.1 Opetuksen järjestäminen.....	5
3.2 Opiskelijavalinnat	6
3.3 Opintosuoritusten arviointi	6
3.4 Sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus	7
3.5 Sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä	8
3.6 Syrjintä	9
Elämänkatsomus, vakaumus ja mielipide	9
Etninen tausta, kansallisuus ja kieli	9
Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti.....	9
Vammaisuus ja terveydentila	10
4. Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa	10
5. Tasa-arvon edistäminen ikäryhmittäin.....	11
5.1 Esiopetus.....	11
5.2 Vuosiluokat 1-2.....	11
5.3 Vuosiluokat 3-6.....	12
5.4 Vuosiluokat 7-9.....	12
5.5 Lukio	13
6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö Lieksan kouluissa.....	13

1. Johdanto

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, opiskella, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä seikasta. Naisten ja miesten välinen tasa-arvo sisältää kaikki tasa-arvon ulottuvuudet.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, poliittisesta tai ammattiyhdistystoiminnastaan, perhesuhteistaan, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa kouluja ja oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että kouluilla ja oppilaitoksilla pitää olla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa ei saa esiintyä syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

Tasa-arvon edistäminen kouluissa tarkoittaa sitä, että tyttöjä ja poikia kohdellaan tasapuolisesti ja syrjimättömästi koulupäivän kaikissa tilanteissa. Koulussa laadittava tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka ennaltaehkäisee sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä koulun arjessa. Tasa-arvosuunnitelmalla varmistetaan, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä. Tavoitteena on, että opiskelija oppii tuntemaan oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kasvaa vastuuseen omista valinnoistaan ja teoistaan.

Viranomaisten sekä koulutuksen järjestäjien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista. Tämä merkitsee sitä, että opetusta tai oppimateriaalia ei saa käyttää ennakkoluulojen tai kaavamaisen perhe- tai työelämää koskevien sukupuoliroolien ja -jakojen luomiseen tai ylläpitämiseen. Tältä osin tasa-arvon edistämismuutokset koskevat erityisesti niitä viranomaisia, jotka vastaavat opetusta koskevista peruslinjauksista ja opetuksen kehittämisestä, viime kädessä myös opettajia.

Koulutuksen kaikilla tasoilla on pyrittävä purkamaan ajattelutapoja ja käytäntöjä, jotka ohjaavat valitsemaan koulutuksen ja ammatin kaavamaisesti sukupuolen mukaan. Velvoite koskee kaikkia koulumuotoja ja -asteita, erityisesti kuitenkin opinto-ohjausta ja ammatinvalinnanohjausta. Tavoitteena on myös, että tulevaisuudessa naiset ja miehet jakautuisivat eri tehtävätasolle ja eri ammatteihin nykyistä tasaisemmin kykyjensä ja taipumustensa mukaan.

Tasa-arvon edistämässä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi.

Tavoitteena on tasa-arvoinen, yhteistyökykyinen sekä tuloksekas työympäristö, jossa tasa-arvo on osa koko toimintakulttuuria. Tasa-arvon edistäminen on kaikkien koulun jäsenten velvollisuus. Erityisesti koulun johdon ja henkilökunnan sitoutuminen tasa-arvoa edistäviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on tärkeää. Tasa-arvosuunnitelman perimmäinen tarkoitus on, että tasa-arvoajatus ja – tavoite saataisiin luontevasti sisällytettyä kaikkeen koulun toimintaan.

Koulun toiminnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi keskeisiä kehittämisalueita ovat

- syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen
- toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteutuminen
- osallisuuden lisääminen.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikeuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Ilman asenteellisia muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet jäävät vaikutukseltaan pinnallisiksi ja lyhytkestoisiksi.

Tämä suunnitelma toimii pohjana Lieksan peruskoulujen ja lukion tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Lieksan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein. Tätä suunnitelmaa täydentävät koulujen oppilashuoltosuunnitelmat, jotka sisältävät myös ajan tasalla olevan suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä.

2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014) 5a§

5 § (30.12.2014/1329)

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 a § (30.12.2014/1329)

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintasuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325

6 §

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

6 c § (30.12.2014/1329)

Sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet

3.1 Opetuksen järjestäminen

Opetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan:

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa

hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Lieksan kaupungin peruskouluissa ja lukiossa huolehditaan, että oppilaat ja opiskelijat saavat opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä, jotka ovat maksullisia, varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilaalla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Oppilashuollon palveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa riippumatta siitä, missä koulussa oppilas opiskelee.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Kouluissa kartoitetaan säännöllisesti kiusaamisen ja häirinnän esiintymistä. Kaikissa kouluissa on toimintamalli kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamistapausten selvittämiseen. Sen avulla varmistetaan, että kouluissa puututaan kaikenlaiseen kiusaamiseen ja syrjintään ja kasvatetaan oppilaita, jotka eivät kiusaa muita.

Koulujen toiminnassa otetaan huomioon oppilaan edun ensisijaisuus, oppilaan oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi sekä oppilaan näkemysten kunnioittaminen.

3.2 Opiskelijavalinnat

Lukion opiskelijavalinnat perustuvat lukiolakiin (22§/10.8.2018/714). Hakijoihin sovelletaan yhdenvertaisia valintaperusteita. Sukupuolella ei ole vaikutusta opiskelijavalintoihin.

3.3 Opintosuoritusten arviointi

Arviointi on osa opetusta. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta peruskoulun arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat oikeudenmukaisuus ja eettisyys. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan, ettei arviointi saa kohdistua oppilaiden persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Oppilaan sukupuoli ei saa vaikuttaa arviointiin. Sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotyyppisiin.

Arviointi perustuu opetussuunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteet ja arviointiperusteet kerrotaan oppilaille. Oppilaan ikä huomioiden oppilasta ohjataan asettamaan itse tavoitteita omalle oppimiselleen. Arvioinnin tulee olla oppimista ohjaavaa. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä ja opettajan on annettava oppilaalle jatkuvaa palautetta hänen edistymisestään. Oppilaalle on annettava mahdollisuus osoittaa osaamistaan erilaisilla tavoilla. Käyttäytyminen arvioidaan erikseen, eikä oppilaan käytös vaikuta yksittäisestä oppiaineesta saatavaan arvosanaan. Oppilaalla on oikeus saada tietoa opettajalta arviointiperusteiden soveltamisesta häneen. Perusopetuksen päättöarvosanat annetaan yhdenvertaisin perustein.

Koulujen sisällä on yhtenäinen arviointikulttuuri. Myös lukiossa arvioinnin perusteet tulee kertoa opiskelijoille kurssien alussa ja opintosuoritusten arvioinnin tulee olla opetussuunnitelman tavoitteisiin perustuvaa.

3.4 Sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus

Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa pidättäytyään sosiaalistamasta oppilasta hänen ulkoiseen sukupuoleensa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. Oppilaita ohjataan yksilöllisiin valintoihin ja lievitetään täten opinto-, koulutus- ja uravalintojen segregatiota.

Oppilaan sukupuoli vaikuttaa helposti siihen, miten häntä kasvatetaan ja millaisia kuvia ja malleja sukupuolesta hänelle tarjotaan. Opettajien tulee tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset, jotka ilmenevät asenteissa, käyttäytymisessä sekä siinä, miten oppilas kohdataan yksilönä. Sukupuolitietoisuus on hyvän opetuksen tunnuspiirre. Sukupuolitietoisessa opetuksessa opettaja tiedostaa käsityksensä sukupuolesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Sukupuolitietoinen opetus rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolitietoisuus on osa hyvän opettajan ammattitaitoa.

Sukupuolitietoinen opettaja

- ymmärtää sukupuolta muokkaavia sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä tietää, että niihin voi vaikuttaa
- tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua oppilaisiin eri tavoin sukupuolen mukaan
- antaa oppilaalle tilaa olla omanlaisensa ilman perinteisiä sukupuoliodotuksia
- osaa tukea oppilaan kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista silloinkin, kun oppilas on epävarma sukupuoli-identiteetistään tai kuuluu sukupuolivähemmistöön, sekä osaa tarvittaessa ohjata oppilaan oppilashuollon palveluihin
- purkaa työyhteisössään opetuksen sukupuolittavia ajattelu- ja vuorovaikutusmalleja sekä käytäntöjä
- osaa analysoida oppilaiden kanssa tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamia rakenteellisia epätasa-arvotekijöitä
- edistää tasa-arvoa aktiivisesti omassa luokassaan ja kouluyhteisössään valitessaan oppimateriaaleja, työtapoja ja yhteistyökumppaneita
- kehittää koulun toimintakulttuuria sukupuolitietoiseksi ja osallistuu koulun tasa-arvosuunnitteluun.

Lieksan peruskouluissa ja lukiossa oppimateriaalien tapaan rakentaa sukupuolta suhtaudutaan kriittisesti, koska edelleen julkaistaan oppikirjoja ja muita materiaaleja, jotka jossain määrin toistavat yhteiskunnassa vallitsevia stereotyyppioita ja täten ylläpitävät sukupuoleen perustuvaa segregatiota. Opetuksessa käytettävissä kuvituksissa, tarinoissa ja esimerkeissä pyritään tuomaan esiin ihmisten ja perheiden moninaisuutta.

Jokainen opettaja ohjaa oman opetuksensa yhteydessä oppilaita valintoihin, ammatteihin ja tulevaisuuteen. Sukupuolitietoisuuden ohjauksen keskeinen päämäärä, oppilaan toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistuminen, merkitsee hänen kykyään tehdä mielekkäitä oppiaine- ja muita valintoja ja merkityksellisiä suunnitelmia, jolloin sukupuoli ei asetu tiedostamattomaksi rajoitteeksi tai esteeksi. Sukupuolitietoisessa ohjauksessa sukupuolten välinen eriarvoisuus on nostettava

näkyviin, jotta tasa-arvoisuutta voidaan lisätä. On myös tärkeää huomioida kaveripiirin merkitys ja tiedostaa, että oppilaan voi olla vaikeaa tehdä vertaisryhmästään poikkeavia valintoja. Sukupuolitietoinen ohjaus perustuu vuoropuheluun ja edistää kriittistä reflektiota, omien arvojen, uskomusten ja oletusten pohdintaa. Eri-ikäisten oppilaiden kohdalla tämä tarkoittaa kehitysvaiheen huomioivia toimintatapoja. Ohjaajan on tärkeä muistaa, että pienilläkin koululaisilla on kykyä ja intoa tarkastella elämänpiirinsä kokemuksia tiedostavasti.

Koulutuksen kaikilla tasoilla on pyrittävä vapautumaan asenteista ja käytänteistä, jotka ohjaavat tekemään

- oppiaineita
- kursseja
- oppimääriä
- koulutusala
- ammattia tai
- uraa

koskevia valintoja perinteisten sukupuoliroolimallien mukaan. Mitä varhaisemmin lapsi saa tietoa ja kokemuksia monipuolisista vaihtoehdoista, auttaa se häntä hahmottamaan erilaisia mahdollisuuksia omassa elämässään.

Sukupuolitietoisuus varmistetaan myös koulun muussa toiminnassa, kuten päivänavauksissa, välitunneissa, kirjasto- ja kerhotoiminnassa sekä kouluruokailussa, juhlissa, retkillä, opintovierailuilla ja leirikouluissa. Käytännössä sukupuolitietoisuus ilmenee esimerkiksi tehtävien jaossa, aineistojen ja asiantuntijoiden valinnoissa, kansainvälisten yhteyksien rakentamisessa sekä juhlaohjelmissa. Oppilaita kannustetaan ja rohkaistaan vapautumaan stereotyyppisistä valintamalleista. Tapahtumissa, juhlissa ja näytelmissä tehtäviä ja rooleja jaetaan yli sukupuolirajojen kuten niitä jaetaan yli ikä-, pituus- tai ihonvärirajojenkin.

3.5 Sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä

Tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän. *Seksuaalinen häirintä* on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Lähtökohtana on henkilön *oma kokemus*. Se, mitä koetaan häirinnäksi tai ahdisteluksi, riippuu henkilöstä, tilanteesta, osapuolten välisestä suhteesta ja vuorovaikutuksesta sekä aikaisemmista kokemuksista. Seksuaalisella häirinnällä luodaan usein uhkaava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sillä on yhtymäkohtia kiusaamiseen, mutta häirinnän ei tarvitse aina olla ilkeämielistä. Vakavimmillaan häirintä voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikokseksi. *Sukupuoleen perustuva häirintä* on ei-toivottua käytöstä, joka liittyy sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun.

Sukupuolitietoinen koulu tunnistaa sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän, ja puuttuu siihen myös silloin kun se kohdistuu sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaiseviin lapsiin. Kaikkien Lieksan peruskouluissa ja lukiossa opiskelevien tai työskentelevien tulee kohdella toisiaan kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Minkäänlaista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa seksuaalista tai muuta häirintää, ei henkistä eikä fyysistä, suvaita. Epäasialliseen kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen puututaan. Vakavimmat tapaukset ovat aina rikoksia ja niiden selvittely kuuluu poliisille.

3.6 Syrjintä

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan:

- 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
- 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä)
- 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
- 4) ohjetta tai käskyä syrjiä.

Elämäkatsomus, vakaumus ja mielipide

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän vakaumuksen perusteella, sekä oman syrjivän käytöksen perustelemisen vakaumuksella. Syrjintä vakaumuksen perusteella tarkoittaa ihmisen elämäkatsomuksellisten arvojen loukkaamista. Lieksan peruskouluissa ja lukiossa kunnioitetaan ihmisten erilaisia elämäntapoja ja arvoja. Ilmapiiri on erilaisia vakaumuksia kohtaan avoin ja erilaisiin vakaumuksiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti. Koska epäkunnioittava suhtautuminen toisen vakaumukseen saattaa johtua tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista, pyritään järjestämään mahdollisuuksia tutustua erilaisiin arvomaailmoihin. Kouluissa voi vierailta tasapuolisesti eri elämäkatsomuksia edustavia vieraita, esimerkiksi seurakuntien ja yhdistysten sekä yhteiskunnallisten järjestöjen edustajia. Virallisessa tiedotuksessa ja henkilökunnan antamassa neuvonnassa kunnioitetaan erilaisia vakaumuksia ja arvoja. Ruokailussa otetaan huomioon vakaumukset sekä erityisruokavaliot.

Etninen tausta, kansallisuus ja kieli

Etnisestä taustastaan, kansallisuudestaan tai kielestään riippumatta kaikki ovat samanarvoisia. Oppilaiden, henkilökunnan ja vierailijoiden oikeutta etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin kunnioitetaan. Rasismia ja etnistä syrjintää ei sallita. Tavoitteena on, että syrjintä ehkäistään jo ennalta. Syrjintätapaukset tunnistetaan ja niihin puututaan välittömästi. Monimuotoisuutta arvostavaa ja keskustelevaa toimintakulttuuria kehitetään sekä tuetaan tasa-arvoista kohtaamista ja vuorovaikutusta. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita, jotta esimerkiksi koulun ja kodin yhteistyötä voidaan toteuttaa kaikilla kielillä. Monikulttuurisuutta pidetään positiivisena resurssina, johon erilaiset ihmiset tuovat täydentävää osaamista, ja sitä pyritään hyödyntämään koulujen toiminnassa.

Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti

Lieksan kaupungin peruskouluissa ja lukiossa moninlaiselle sukupuolen tai sukupuoleettomuuden ilmaisulle, sukupuoli-identiteetille ja seksuaalisen suuntautumisen kehitymiselle ja sen pohtimiselle annetaan tilaa ja aikaa. Oppilaan, henkilökuntaan kuuluvan ja vierailijan seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä kunnioitetaan. Seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoliseen identiteettiin perustuvaa syrjintää ei sallita. Erilaisten ihmisten kohtaamisen ja arvostamisen kulttuuria tuetaan ja edistetään. Hyväksyttävää, avointa ja sallivaa ilmapiiriä rakennetaan tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta kerrotaan ja keskustellaan

oppitunneilla osana opetussuunnitelmia ja opetusta. Oppilaat ja henkilökunta ottavat toiminnassaan ja tiedotuksessaan huomioon seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolten moninaisuuden.

Vammaisuus ja terveydentila

Ketään ei saa syrjiä vamman tai terveydentilan perusteella. Ihmisen kohtelu on yhdenvertaista ja asiallista, on sitten kyse psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta tai vammasta. Oppilaalla ja henkilökuntaan kuuluvalla on oikeus päättää, mitä hän kertoo yhteisönsä henkilöille terveydentilastaan tai vammastaan. Asiasta sovitaan aina oppilaan huoltajan kanssa. Koulussa tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai opiskelupaikka osoitetaan kouluun, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Näistä sovitaan erikseen asianomaisen kanssa. Esteettömät kulkureitit merkitään selkeillä opasteilla. Esteettömyys (portaat, hissit, ovet, wc-tilat, valaistus, hälyä ja kaikua vaimentavat materiaalit) varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Koulujen viestintää (verkkosivut, oppaat, esitteet, opetusmateriaali, asiakirjat) toteutetaan siten, että se on kaikkien saavutettavissa.

4. Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa

Häirinnän ehkäiseminen

Häirintää pyritään ennaltaehkäisemään seuraavin toimenpitein:

- Jokaisessa luokassa keskustellaan häirintään liittyvistä asioista yhteisten ohjeistusten mukaisesti
- Erityisesti kiinnitetään huomiota uusien oppilaiden sopeutumiseen kouluun.
- Kouluilla on kiusaamistapausten käsittelyyn selkeät toimintaohjeet
- Kouluilla pyritään luomaan toimintakulttuuri, jossa häirinnän sivustaseuraajia ei ole, vaan jokainen osaa ja uskaltaa puuttua koulussa esiintyvään häirintään ja pitää häirityn puolta

Häirintään puuttuminen

- Ensisijaisena vastuuhenkilönä on aikuinen (opettaja tai kuka tahansa muu henkilökuntaan kuuluva), joka on ensimmäisenä tilanteessa mukana.
- Keskustellaan asianosaisten kanssa ja selvitetään tilanteen kulku
- Kirjataan tapahtumat
- Järjestetään osallisten kuuleminen ja sovitaan, että häirintä loppuu ja tehdään selväksi, mitä tapahtuu jatkossa, jos sopimus ei pidä
- Sovitaan seurannasta
- Ilmoitetaan asiasta vakavuusasteen mukaan huoltajalle, koulun oppilashuoltohenkilöstölle, koulukuraattorille jne.
- Suoritetaan mahdolliset rankaisutoimet
- Oppilashuolto huolehtii, että sekä häirinnän kohde että tekijä saavat tarvitsemansa tuen. Mikäli kyseessä on laajempi ilmiö, päätetään yhteisistä toimintatavoista.
- Seurataan, toistuuko tilanne
- Jos tilanne toistuu, pyydetään tekijän huoltajat tulemaan koululle ja selvittämään tilannetta ja pohtimaan, mitä tehdään seuraavaksi. Vakavammissa tapauksissa arvioidaan myös lastensuojelun ja poliisin tarve.

Koulun johto, opettajat ja muu henkilöstö ovat velvollisia reagoimaan havaitsemaansa syrjintään ja häirintään heti ja ottamaan sen vakavasti. Lapselta tai nuorelta ei voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa kertoa kokemastaan loukkaavasta ja vastenmielisestä käytöksestä.

5. Tasa-arvon edistäminen ikäryhmittäin

Tasa-arvolain mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvon tavoite ja lähtökohta on kaikissa ikäryhmissä sama. Perusopetuksen tehtävänä on tarjota kaikille oppilaille yhtäläiset mahdollisuudet hankkia yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja sekä taitoja. Kaikkia tulee tukea opetuksen ja ohjauksen avulla niin, että he voivat tehdä oppiaine-, koulutus- ja uravalintoja yksilöllisten ominaisuuksiensa, vahvuuksiensa ja motivaatiotekijöidensä – ei sukupuolensa – perusteella. Tasa-arvon edistämisen kannalta keskeisimmät asiat ovat hieman erilaisia eri ikäryhmissä.

5.1 Esiopetus

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Esiopetuksen tavoitteeksi on määritelty lapsen mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Esiopetusikäiset ovat siirtymävaiheessa, jossa he ovat kasvamassa pikkulapsista koululaisiksi.

Tasa-arvotyössä pienten lasten kanssa pyritään ottamaan huomioon arjen pienet ohikiitävät hetket, sanat ja eleet, joihin voi sisältyä epätasa-arvoisia tai sukupuolittavia elementtejä. Aikuisten näkökulmasta ne voivat olla merkityksettömiä, mutta näistä pienistä tuokioista koostuvat suuret kulttuuriset rakenteet.

Kasvattajayhteisön tulee pohtia omia sukupuolta koskevia asenteitaan työyhteisössään sekä sitä, miten ne näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. On erittäin tärkeää tiedostaa, mitä aikuisten käytös viestittää lapsille. Myönteisellä ja kannustavalla viestinnällä ja kohtaamisella tuetaan lapsen identiteetin ja itsetunnon kasvua ja kehitystä. Yhteistyössä kotien kanssa otetaan huomioon muun muassa perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Opettajan tulee tarjota yhteistyö- ja osallistumismahdollisuuksia tasa-arvoisesti lapsen molemmille huoltajille. Jos lapsella on esimerkiksi kaksi isää tai kaksi äitiä, opettajan on hyvä tutustua etukäteen sateenkaariperheiden kohtaamista käsittelevään materiaaliin.

5.2 Vuosiluokat 1-2

Vuosiluokat 1 ja 2 ovat koululaiseksi kasvamisen aikaa, jolloin oppilas rakentaa identiteettiään oppijana ja kouluyhteisön jäsenenä. Kunkin oppilaan omaan kehitysrytmiin kiinnitetään erityistä huomiota. Koulussa ei sallita minkäänlaista kiusaamista eikä syrjivää käyttäytymistä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Opetuksessa on tärkeää, että jokainen oppilas tulee kuulluksi omine havaintoineen ja kokemuksineen. Työtapojen ja oppimisympäristöjen monipuolisuudella varmistetaan mahdollisimman monelle myönteisiä oppimiskokemuksia. Oppimateriaalien käytössä kiinnitetään huomiota sukupuolten esittämisen tapaan sekä kuvissa että teksteissä. Opetus tukee jokaisen oppilaan kasvua täysivaltaiseksi yhteisön jäseneksi.

Oppilaita voidaan opettaa tunnistamaan sukupuoleen liittyviä odotuksia ja luuloja ja heitä voidaan auttaa ymmärtämään, että heidän ei tarvitse rajoittaa omaa toimintaansa niiden mukaan. Oppilaiden

keskinäistä kunnioittavaa kohtelua voidaan edistää niin, että opettaja puuttuu epätasa-arvoiseen kohteluun oppilaiden välillä ja näyttää itse hyvää esimerkkiä. Oppilaan rakentaessa omaa sukupuoli-identiteettiään ymmärtävä ja moninaisuuteen myönteisesti suhtautuva opettaja on avainasemassa.

5.3 Vuosiluokat 3-6

Vuosiluokat 3 - 6 ovat oppijana kehittymisen aikaa. Oppilaan omien opiskelutapojen ja -taitojen arviointi kehittyy ja monipuolisuus lisääntyy. Oppilaiden osallisuus ja osuus opetuksen suunnittelussa lisääntyy. Varhaismurrosikään kuuluva kiinnostus eettisiin ja moraalisiin kysymyksiin rikastaa opetusta. Vuosiluokilla 3 - 6 opettaja kohtaa monenlaisissa kehitysvaiheissa olevia varhaismurrosikäisiä oppilaita. Opettajan on tärkeää etsiä luontevia ja kannustavia tapoja käsitellä oppilaidensa kanssa heidän kasvuaan.

Vuosiluokilla 3 - 6 olevat oppilaat tulevat entistä tietoisemmiksi omasta sukupuoli-identiteetistään. Tyypillistä on, että oppilaat haluavat sitoutua vahvasti oman sukupuolensa ryhmään. Vuosiluokkien 3 - 6 aikana riskinä on, että ystävyysuhteet tyttöjen ja poikien välillä seksuaalisoidaan. Tätä seksuaalisointia voi olla sekä aikuisten että ikätoverien puheessa. Jos oppilas ei tunne kuuluvansa ryhmään, hän voi tarvita opettajalta tukea omassa kasvussaan.

Vuosiluokat 3 - 6 ovat otollista aikaa vahvistaa oppilaan tasa-arvo-osaamista. Oppilaan tulee saada kokea olevansa osa sukupuolten tasa-arvoa edistävää yhteisöä. Tätä tuetaan ottamalla esiin epätasa-arvon kokemuksia ja tekemällä niiden pohjalta muutoksia toimintatapoihin. Oppilaat oppivat arvioimaan, kohdellaanko kaikkia yhdenvertaisesti. Oppilaan tulisi myös pystyä pohtimaan ja arvioimaan omaa toimintaansa sekä tarvittaessa muuttamaan sitä. Opettaja puuttuu oppilaiden keskinäiseen epätasa-arvoiseen käyttäytymiseen. Sukupuolittunutta kiusaamista ja häirintää voidaan ennaltaehkäistä opettelemalla tunnistamaan sitä omassa ja toisten käyttäytymisessä sekä opettelemalla vastustamaan vertaispainetta.

5.4 Vuosiluokat 7-9

Oppilaiden väliset yksilölliset kehityserot sekä erilaiset kehitysrytmit, alkavat näkyä aiempaa selvemmin ja vaikuttavat koulutyöhön erityisesti vuosiluokilla 7 - 9. Yläkoulussa opiskelujärjestelyt muuttuvat, kaikkia oppiaineita opettavat aineenopettajat ja opiskelu on enemmän oppilaan itsensä vastuulla. Jokainen opettaja ohjaa oppilaita sukupuolten tasa-arvoon omassa oppiaineessaan ja kouluyhteisön kaikessa toiminnassa.

Useimmilla oppilailla on jo käsitys sukupuoli-identiteetistään, mutta se voi vielä muuttua. Perinteiset stereotypit rajoittavat sukupuolen ilmaisua. Oppilaita tuetaan yhteisöllisyyteen, joka ei hyväksy kiusaamista, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää, rasismia eikä muuta syrjintää.

Kaikkien oppilaiden tulee saada monipuolisia oppimiskokemuksia, omaehtoisia kokemuksia työelämästä ja ajantasaista tietoa työelämän tarjoamista mahdollisuuksista. TET-harjoittelussa oppilaita kannustetaan valitsemaan harjoittelupaikka yksilöllisesti ja oman mielenkiinnon mukaan.

5.5 Lukio

Peruskoulun päättyessä jokaisella on hyvä olla riittävä tasa-arvo-osaaminen yhteiskunnassa toimimista varten. Lukiossa tätä osaamista voidaan vielä vahvistaa. On tärkeää, että opiskelijat osaavat tarkastella ammatteihin ja aloihin liittyviä stereotyyppioita kriittisesti. Opiskelijoita rohkaistaan tekemään opintoihin ja työhön liittyvät valintansa perustellusti omista lähtökohdistaan.

Lukio-opiskelussa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä perusarvoja, joita pyritään toteuttamaan koulun jokapäiväisessä toiminnassa. Kaikkia kannustetaan löytämään omat henkilökohtaiset vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Opiskelijat otetaan mahdollisimman paljon mukaan koulun asioiden suunnitteluun ja toteuttamaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö Lieksan kouluissa

Sukupuolitietoisessa ja tasa-arvoisessa koulussa jokainen oppilas on osa kouluyhteisöä omana ainutlaatuisena itsenään. Koulun henkilökunta on tasa-arvotietoista ja koulun johto sekä opetuksen järjestäjä antavat täyden tukensa koulussa tehtävälle tasa-arvotyölle. Tasa-arvon edistämistä opetustilanteissa sekä opetushenkilöstön taitoa tunnistaa ja korjata omia toimintatapojaan kehitetään henkilöstökoulutuksella. Sukupuolitietoisessa koulussa vallitsee tasa-arvoa ja sukupuolen moninaisuutta arvostava ilmapiiri.

Tasa-arvoisessa koulussa jokaisen oppilaan oikeus oppimiseen ja hyvinvointiin toteutuu. Sukupuolitietoisesta koulun toimintakulttuuri edistää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Oppilashuollolla sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuella on erityinen merkitys ennaltaehkäisevässä työssä sekä varhaisen tuen toteuttamisessa. Tukimuodoilla parannetaan kaikkien oppilaiden kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä.

Sukupuolitietoisessa koulussa yhteistyö huoltajien kanssa on avointa ja kannustavaa. Vanhempainilloissa ja tapaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan myös tasa-arvoasioista, jotta koti ja koulu voivat yhdessä tukea oppilasta hänen yksilöllisen oppimispolkunsa rakentamisessa. Erityisen tärkeää yhteistyö on oppilaan koulupolun nivelvaiheissa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Yhteistyössä otetaan huomioon kaikki huoltajat ja erilaiset perheet. Sukupuoli- ja tasa-arvotietoinen koulu tunnistaa myös sateenkaariperheiden erityispiirteet ja muokkaa käytäntöjään ja esimerkiksi lomakkeitaan vastaamaan perheiden monimuotoisuutta.

Koulujen tulee aktiivisesti arvioida tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista omassa oppilaitoksessa. Koulun toiminnan kehittämiseen tähtäävä suunnitelmallinen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työ tehdään aina yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Oppilaiden tulee osallistua koulussa tehtävään suunnitelmalliseen työhön alusta lähtien lasten ikä ja kehitys huomioiden. Koulun velvollisuus on selvittää miten oppilaat kokevat tasa-arvon toteutuneen omassa koulussaan.

Tämä suunnitelma käydään läpi jokaisella Lieksan koululla henkilökunnan kanssa ja varmistetaan, että kaikki kouluyhteisön aikuiset tiedostavat suunnitelman tavoitteen ja toteuttamisen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä tuodaan esille myös opetuksessa ja keskusteluissa oppilaiden kanssa. Tavoitteena on vahvistaa yhteistä ymmärrystä siitä, millainen on tasa-arvoinen oppilaitos, mitä tasa-arvo yleensä ja erityisesti omassa oppilaitoksessa merkitsee, mihin tasa-arvon edistämällä sekä suunnittelulla pyritään, mikä voi estää tai edistää tasa-arvoa ja mitä uutta sukupuolitietoinen ajattelutapa voi tuoda oppilaitoksen käytänteisiin.

Kaikissa Lieksan kaupungin peruskouluissa ja lukiossa on tehty selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta toukokuussa 2021. Selvitys toteutettiin tasa-arvokeskustelulla (luokat 0-4) ja tasa-

arvokyselyllä (luokat 5-9 ja lukio). Tulokset liitetään tähän suunnitelmaan ja niitä käsitellään oppilaiden, huoltajien ja henkilökunnan kanssa syksyllä 2021.

Selvityksen tuloksia

Luokat 0-4

Oppilaiden kanssa toteutettujen keskustelujen perusteella alakoululaiset kokivat pääsääntöisesti olonsa koulussa turvalliseksi. Oppilaiden mielestä opettajat kohtelevat kaikkia tasapuolisesti sukupuolesta riippumatta.

Tasa-arvoinen koulu määriteltiin paikaksi, missä jokainen saa olla oma itsensä, ketään ei kiusata ja kaikki otetaan tasapuolisesti huomioon. Samoin mainittiin, että on tärkeää, että opettajat ja muut aikuiset puuttuvat heti ongelmatilanteisiin.

Luokat 5-6

Kyselyyn vastasi 88 oppilasta. Oppilaiden kuvaamana tasa-arvoinen koulu on sellainen, missä kaikkia kohdellaan samanarvoisesti ja jokainen saa olla oma itsensä, eikä ketään syrjitä tai kiusata. Vastaaajista 82% kokee oman koulunsa olevan tasa-arvoinen. Pääsääntöisesti oppilaat kokevat, että koulussa on turvallista (93%) ja 78% tulee mielellään kouluun. 90% kokee, että koulussa jokainen saa olla oma itsensä. 14% kyselyyn vastanneista kokee ettei voi puhua huolistaan koulun aikuisille. Kysymyksissä 7-12 (sukupuolen vaikutus oppilaan kohteluun), suurin osa koki, että sukupuoli ei vaikuta oppilaan kohteluun, mutta kysymyksistä riippuen 10-25% valitsi vaihtoehdon *En osaa sanoa*.

Oppilaiden ohjausta ja oppimateriaalien monimuotoisuutta käsittelevissä kysymyksissä (13-19 ja 32) vastausten hajonta on suuri.

Kysymykset 20-24 käsittelivät epäasiallista kohtelua ja sukupuolista häirintää. Valtaosa ei ole kokenut sukupuoleen perustuvaa tai seksuaalista häirintää. Huomioidaan kuitenkin, että jo alakoululaisten kokemana esiintyy loukkaavaa kaksimielistä tai härskiä puhetta (20%) ja n. 10% vastanneista tiedostaa itse syyllistyneensä oppilastovereiden epäasialliseen kohteluun. Kysymyksessä kerroitko häirintätapauksesta koulun henkilökunnalle ja ryhdyttiinkö toimenpiteisiin, puolet vastanneista (13/27) valitsi vaihtoehdon *En osaa sanoa* ja neljännes koki ettei koulu ryhtynyt toimenpiteisiin. Tähän asiaan täytyy kouluilla kiinnittää huomiota.

Koulussa suurin osa kokee, että kaikkia kohdellaan tasapuolisesti, eikä syrjintää esim. vamman tai terveydentilan takia ole havaittavissa. Myös erilaisia vakaumuksia ja mielipiteitä pääsääntöisesti kunnioitetaan. Avoimissa kysymyksissä ei tullut parannusehdotuksia koulujen tasa-arvotilanteen kohentamiseksi.

Yläkoulu

Yläkoululaisista 72% tulee mielellään kouluun ja 91% tuntee olonsa turvalliseksi koulussa. Neljännes kyselyyn vastanneista kokee, ettei voi puhua huolistaan koulun aikuisille. Väitteeseen ”jokainen saa olla oma itsensä” 70% vastanneista kokee näin olevan. Kysyttäessä vaikuttaako oppilaan sukupuoli siihen, miten opettaja kohtelee häntä, kolmannes kokee sillä olevan vaikutusta ja kolmannes ei osaa sanoa. Sen sijaan opintosuoritusten arviointiin oppilaan sukupuolella ei koeta olevan suurta merkitystä. Sekä tytöt että pojat kokevat, että voivat ilmaista mielipiteensä ja heitä rohkaistaan tekemään itseään kiinnostavia oppiainevalintoja.

Oppimateriaalien monimuotoisuutta käsittelevissä kysymyksissä oli samanlaista hajontaa, kuin alakoulujen vastauksissa. Oppimateriaalit koettiin sekä perinteiseksi, mutta myös perinteisiä sukupuolirooleja rikkoviksi.

Kysymykset 20-24 käsittelivät epäasiallista kohtelua ja sukupuolista häirintää. Ikäviä huomautuksia tai nimittelyä oli kokenut 37% vastaajista ja loukkaavaa puhetta noin puolet. Sosiaalisen median julkaisuja ei kuitenkaan koettu loukkaaviksi. Ahdistavia seksuaalisia puheluita tai ehdotuksia oli kokenut n. 20%. Huomioitavaa on, että epäasiallinen kohtelu ja sukupuolinen häirintä eivät koske yksinomaan koulua, vaan liittyvät myös vapaa-aikaan. Oppilaiden kokemissa tai huomioimissa häirintätapauksissa 32% koki, että koulu ei ryhtynyt toimenpiteisiin. Tämä voi kuitenkin selittyä myös sillä, että oppilaat eivät välttämättä tiedä miten koulu on toiminut kyseisissä asioissa.

Lukio

Lukiolaisista 65% tulee mielellään kouluun ja 95% tuntee olonsa turvalliseksi koulussa. Myös lukiolaisista neljännes kyselyyn vastanneista kokee, ettei voi puhua huolistaan koulun aikuisille. 63% vastaajista on sitä mieltä, että koulussa jokainen saa olla oma itsensä. Sukupuolella ei näyttäisi olevan suurta vaikutusta siihen, miten opettaja kohtelee opiskelijaa (37%), mutta toisaalta 49% vastasi en osaa sanoa. Sukupuolella ei myöskään koeta olevan suurta merkitystä opintosuoritusten arviointiin. 70% kokee, että kaikkia kannustetaan yhtä paljon sukupuolesta riippumatta.

Lukion opiskelijoista sekä tytöt että pojat kokevat, että voivat ilmaista mielipiteensä ja heitä rohkaistaan tekemään itseään kiinnostavia oppiainevalintoja. Myös oppimateriaaleista oltiin hyvin samaa mieltä kuin yläkoulussa. Lukiolaisista 63% koki, että oppimateriaaleissa oli esimerkkejä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä ja sateenkaariperheistä.

Epäasiallista kohtelua ja sukupuolista häirintää (28%) sekä ikäviä huomautuksia tai nimittelyä (37%) oli kokenut jonkin verran vähemmän lukion opiskelijoista yläkoululaisiin verrattuna. Suurin osa (90%) ei ole havainnut eikä kokenut epäasiallisia viestejä, puheluita tai ahdistavia ja epämiellyttäviä seksuaalisia ehdotuksia.

Huomioita vastauksista

Suurin osa oppilaista ja opiskelijoista viihtyy koulussa ja kokee olonsa turvalliseksi. Vastauksista käy kuitenkin ilmi, että oppilaat kokevat eri asteista sukupuolista häirintää ja nimittelyä, lukion opiskelijat vähiten. Sukupuolella ei koeta olevan merkittävää vaikutusta opintosuoritusten arviointiin, eikä siihen, miten opettajat kohtelevat oppilaita ja opiskelijoita. *En osaa sanoa* vastausten suuret prosenttimäärät kysymyksissä saattavat selittyä kysyttyjen asioiden vaikeaselkoisuudella, tai sillä että oppilaat ja opiskelijat kokevat kysytyjä asioita itsestäänselvyyksiksi.

Kouluissa tehdyn kartoituksen perusteella sovitaan kunkin koulun kehittämiskohteet ja mahdollisimman konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Ne käsitellään koulukohtaisissa yhteisöllisissä oppilas-/opiskelijahuoltoryhmissä syksyn 2021 aikana. Tavoitteiden toteutumista tarkastellaan vuosittain, Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään 2024, jolloin kartoitetaan koulujen tasa-arvotilanne uudelleen ja tarkastellaan edellisten toimenpiteiden vaikutusta.

Lähteet

Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus 2015.

Yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Sisäasianministeriö 2010.

Yhdenvertaisuuslaki.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search\[type\]=pika&search\[pika\]=yhdenvertaisuuslaki#L2P6](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search[type]=pika&search[pika]=yhdenvertaisuuslaki#L2P6)

Tasa-arvolaki.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Laki%20naisten%20ja%20miesten%20tasa-arvosta](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search[type]=pika&search[pika]=Laki%20naisten%20ja%20miesten%20tasa-arvosta)

Lukiolaki.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>

Lisätietoa

<https://tasa-arvo.fi/tasa-arvotyö-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

<http://www.yhdenvertaisuus.fi/>